

Анықтама

Мектеп жасына дейінгі балалардың психикалық процестерінің диагностикасы

Мектеп жасына дейінгі балалардың психикалық процестерін диагностикалау — олардың танымдық қабілеттерін, эмоционалдық күйін және мектепке психологиялық дайындығын анықтаудың маңызды құралы болып табылады.

1. Ортаңғы топ (3–4 жас): Психикалық процестердің алғашқы қалыптасуы

Бұл жаста баланың психикалық процестері толығымен еріксіз сипатта болады. Бала тек өзіне қызықты, ашық, жаңа нәрселерге ғана назар аударады. Диагностика тек қысқа мерзімді ойын түрінде жүргізіледі.

Түйсік пен қабылдау: Негізгі 4 түсті (қызыл, сары, көк, жасыл) және қарапайым пішіндерді (шеңбер, шаршы, үшбұрыш) тануы мен ажыратуы зерттеледі.

Әдістемелер: «Түстерді сәйкестендір», «Сеген тақтасы» (қарапайым 3-4 пішінді ұяшыққа салу).

Зейін: Тұрақсыз, зейін көлемі өте аз (шамамен 5–8 минут). Бала сыртқы тітіркендіргіштерге тез алаңдайды.

Әдістемелер: «Дәл осындай ойыншықты тап», «Кім тығылды?» (бақылау әдісі арқылы).

Ес (Жады): Көрнекі-эмоционалды ес дамыған. Бала өз басынан өткен қызықты оқиғаларды, өлен жолдарын ессіз қайталау арқылы есте сақтайды.

Әдістемелер: «Суретті есінде сақта» (3-4 суретті көрсетіп, жауып қойып сұрау).

Ойлау: Көрнекі-әрекеттік ойлау басым. Бала заттарды ұстап, бұзып-құрастыру арқылы таниды.

Әдістемелер: «Қиынды суреттер» (2 бөліктен құрау), «Пирамида жинау».

2. Ересек топ (4–5 жас): Тұрақтылыққа көшу кезеңі

Психикалық процестер біртіндеп ерікті сипатқа ауыса бастайды. Балада «Бұл не?», «Неге?» деген сұрақтар жиілеп, танымдық белсенділігі артады.

Қабылдау: Заттардың көлемін (үлкен-кіші, ұзын-қысқа, биік-аласа) және кеңістікті (оң, сол, үсті, асты) қабылдауы күрделенеді.

Әдістемелер: «Заттарды көлемі бойынша ретте», «Кеңістікті бағдарлау».

Зейін: Ерікті зейіннің алғашқы нышандары пайда болады, шоғырлану уақыты 10–15 минутқа артады.

Әдістемелер: «Айырмашылығын тап» (3–4 айырмашылық), «Суретте не қате?».

Ес: Көрнекі-бейнелі ес жақсы дамиды. Енді бала тек көргенін емес, естіген сөздерін де (4-5 сөз) есінде сақтай алады.

Әдістемелер: «Суреттерді есінде сақта» (5–6 сурет), «Сөздерді қайтала».

Ойлау мен Сөйлеу: Көрнекі-бейнелі ойлау дамиды. Бала заттарды бір айқын белгісі (түсі, пішіні немесе қызметі) бойынша топтастыра алады.

Әдістемелер: «Төртінші артық» (қарапайым деңгейде), «Қиынды суреттер» (3–4 бөліктен құрау).

3. Мектепалды топ (5–6 жас): Мектепке дайындықтың алғышарттары

Бұл жаста бала өз мінез-құлқы мен психикалық процестерін басқаруды үйренеді. Тіл байлығы мен қисыны (логикасы) айтарлықтай артады.

Зейін мен Ерік-жігер: Зейіннің тұрақтылығы мен шоғырлануы артады (15–20 минут). Бала ереже бойынша жұмыс істеуді және берілген нұсқаулықты аяғына дейін орындауды меңгереді.

Әдістемелер: «Пьерон-Рузер тесті» (пішіндер ішіне белгі қою), «Графикалық диктант» элементтері (Д.Б. Эльконин).

Ойлау (Логика және жалпылау): Логикалық ойлаудың элементтері қалыптасады. Заттарды маңызды белгілеріне қарай топтарға (ыдыстар, киімдер, жануарлар) бөліп, жалпылай алады.

Әдістемелер: «Заттарды жіктеу» (классификация), «Оқиғалар желісі» (3–4 суреттің қисынын тауып, әңгімелеу).

Ес: Ерікті түрде еске сақтау қабілеті артады. Механикалық еске сақтаумен қатар, мағыналық ес те қолданыла бастайды.

Әдістемелер: А.Р. Лурияның «10 сөз» әдістемесі (балаларға бейімделген 5–6 сөздік нұсқасы).

Ұсақ моторика: Қол бұлшықеттері мен көру-қозғалыс координациясы тексеріледі (жазу құралдарын ұстауға дайындық).

Әдістемелер: Н. Гуткинаның «Үйшік» (Домик) әдістемесі (үлгіге қарап сурет салу).

Диагностика жүргізуші психологқа жадынама

Уақыт шегі: 3–4 жастағы баламен жұмыс 10 минуттан, 4–5 жаста 15 минуттан, ал 5–6 жаста 20 минуттан аспауы тиіс.

Тәсілі: Бала тестілеуден қорықпауы керек. Оған тапсырмалар «Кел, ойнайық», «Маған көмектесші» деген секілді ойын форматында ұсынылады.

Қорытынды мақсаты: Диагностика нәтижесі баланы салыстыру үшін емес, оның даму бағытын анықтап, тәрбиешілер мен ата-аналарға жеке кеңес беру үшін қолданылады.